

ZEDŐGÉPEINK S HATÁSUK A NYOMDÁSZATRA.

Amít néhány év előtt még állandó mumusnak említettek előttünk, amivel ijesztgettek és amitől féltünk: a

szedőgép, több évi lassú térfoglalásából engedve, mintegy rohamlépésben foglalja el a teret nálunk. Míg az utolsó 6—7 év alatt csak néhány nyomdában dolgoztak szedőgépekkel, addig ebben az esztendőben egyszerre tekintélyes számmal szaporodtak a különféle rendszerű szedőgépek a fővárosi nyomdáiban. Így a Globus-nyomda Linotype gépeket kapott, a Pester Lloyd Monoline gépeket rendelt, a Nap-nyomdában az eddigi 6 Linotype gépet 9-re szaporították, Légrády Testvérek nyomdája az eddigi Linotype szedőgép-berendezést Monotype szedőgépekkel egészítette ki, s ugyancsak a Kertész-nyomda rendezkedett be Monotype gépekkel. Ha most tekintetbe vesszük, hogy az Athenaeum, Budapesti Hírlap, Wodianer, Pesti Könyvnyomda r.-t., Pallas, Friss Ujság, Európa, Gelléri és Székely nyomdáiban is dolgoztatnak szedőgépekkel, úgy bizvást azt lehet mondani, hogy a fővárosi nyomdák tekintélyes részébe vonult már be a különféle elnevezésű és rendszerű vaskolléga. Most már csak az a kérdés, milyen hatással van ez a tömeges szedőgép-térfoglalás a szaktársak szociális viszonyaira s mennyiben felelték meg a gépek ama várakozásoknak, igényeknek, amelyeket velük szemben támasztottak.

Bár most még véglegesen nem lehet tiszta képet alkotni a helyzetről, mégis következtethető, hogy nálunk a szedőgépek használatba vétele nem okozott különös hatást a munkanélküliségre s inkább kedvezően alakultak a munkadíjviszonyok. Tagadhatatlan ugyan, hogy az utóbbi időben bizonyos gazdasági fellendülés mutatkozik Magyarországon. Most mindenütt van munka bőven s így természetes következménye ennek, hogy aránylag kevés a munkanélküli. Nemcsak a munkaerő fogyott, de a munkaanyag is megszorodott és így kiegyenlítődött a tömeges szedőgép-invázióknak hatása a munkanélküliségre.

Hogy végleges ítéletet még nem lehet mondani, azt sok tekintetben az is befolyásolja, hogy rövid időn belül életbe lép a közösen megállapított egységes normál-tarifa, ami bizonyára szintén hatással lesz a gép-szedéssel előállított nyomdai produktumokra. Nem tudjuk, mennyiben fogja a jövő munkaárszabálya tekintetbe venni a szedőgépen végzett munkát? Olcsóbb árban szabad-e számítani a nyomdatulajdonosnak az ily uton előállított munkát, vagy sem? Vagy pedig ama napilapok,

melyek eddig kézi szedéssel készülnek, nem mennek-e át a gépen való szedésre? Nem szűnik-e meg a közel jövőben egyik-másik ujság, vagy talán újabbak keletkeznek, s ezek révén nyer munkát néhány munkanélküli szaktársunk? Mondom, nehezen lehet végleges ítéletet mondani, annál inkább, mivel az is lehetséges, hogy rövid időn belül újabb és tökéletesebb találmányok a mostanig meglevő szedőgépeket teljesen fölöslegessé teszik.

A technika folyton halad, mindig csodálatosabb gépek és segítő eszközök jönnek, s semmiféle proféciával sem lehet megjövendölni, hogy hol állunk meg.

Az a kérdés már most, hogy a szaktársak bérvizonyai miként alakultak?

Meg lehet állapítani, hogy a könyvszedésnél a helyzet némileg javult. A számolási rendszer a szedőgépekkel dolgozó nyomdákban lassankint megszűnt és a számoló szedők a szedőgépek mellé kerültek. Míg a számoló szedők az osztást is beleszámítva, ezelőtt nehezen kerestek 40—42 koronát napi $8\frac{1}{2}$ órai munkaidő mellett hetenként, addig a nappali gépszedők minimális heti bére a 40—42 korona. Másként áll a helyzet az ujságszedőknél, ahol a számolási rendszer a gépszedés miatt megszűnt. A napilapoknál, dacára annak, hogy rendszerint feleslegesen nagy személyzetet tartottak, mégis az ujságszedők átlagosan 62—65 koronát kerestek hetenként, míg most a gép mellett alkalmazott ujság-gépszedőnek átlagos keresete heti 60—62 korona. Igaz, hogy ez veszteség, de csak látszólagos. Mert ha tekintetbe vesszük, hogy a gépszedőnek csak $7\frac{1}{2}$ órát kell dolgoznia s nappal nem kell elosztania az éjjel szedett sorokat, úgy határozottan azt lehet mondanunk, hogy az ujság-gépszedőnek jelenleg jobb helyzete van, már azért is, mert nincs annyira lekötve és $16\frac{1}{2}$ óra szabad ideje van naponként alvásra, szórakozásra, továbbművelődésre.

További kérdés, hogy a szedőgépek közül melyeket lehet a gyakorlatban leginkább megfelelőeknek tekinteni. Erre a kérdésre igazán nehezen lehet abszolút biztos választ adni, mivel a nézetek meglehetősen elágazók.

Nem akarván egyik gépgyárnak sem ingyen-reklámot csapni, csak egyéni véleményt nyilvánítok. Nézetem szerint ujságszedéshez a legmegfelelőbb szedőgép a Linotype soröntő gép.

Az ujságoknál, ahol csak feltétlenül gyors, gyakorlott munkaerőt lehet alkalmazni s ahol főleg a gyorsaság a legszámottevőbb körülmény: tagadhatatlanul a Linotype gépekkel lehet a legjobb eredményeket elérni. Igaz, hogy az ujságszedésnél rendszerint még a legegyszerűbb nyomdai szabályokat sem tartják be. De ez nem is lehet másként ott, ahol néhány percnyi késés nagy kellemetlenséget hárít a lapkiadóra. Egészségi szempontból a Linotype gép sok tekintetben kifogásolható lenne s ezért csak tágas, magas, levegődús helyiségekben volna szabad azokat használatba venni. Nem úgy, mint egyik-másik fővárosi nyomdában, ahol sötét odúkban, sok gép egymástól alig 20—30 centiméternyire áll. A sok gáz, az ólomüstben levő forró ólom és egyéb anyag kigőzölgése bizony nem valami jó befolyással van a gépszedő egészségére.

Rentabilitása a Linotypenek még kérdéses. Ha csak azt vesszük, hogy a gépszedő a gépén legalább kétszer annyit produkál, mint a kézi szedő, úgy rentabilitása szembeötlő volna. Viszont azonban a nagy

üzemköltség: gáz- és villamfogyasztás, továbbá a matricák gyors kopása, kiégyése sok tekintetben kétségessé teszi a rentabilitást. E téren csak a gépgyár reklámjai állanak rendelkezésemre s mivel azok meglehetősen túlzottak, tehát véleményt nem mondhatok.

A Linotype-szedés könyvek szedésére is használható — amíg ujak a matricák. Régi, használt, kiégett matricákkal csak „spiszes“ szedést lehet produkálni. Rendszerint a sorok vájása sem egyöntetű s így nyomtatáskor temérdek kellemetlenség és föltartás éri a gépmestert. Ha még az ólom vegyítése, tisztasága és hőfoka sem megfelelő, úgy világosabb és sötétebb soröntvényeket kapunk, ami nagyon hátráltatja a nyomtatás kifogástalanságát. Még tekintetbe véve az egyengetés egyéb nehézségeit, meglehetősen kétségessé válik a Linotype-szedés rentabilitása a művek szedésénél.

A nyomás tisztaságát és kifogástalanságát sok tekintetben befolyásolja, hogy a Linotype-szedést milyen papírosra nyomjuk. A puha, keveset enyvezett papírokra kevesebb bajjal és nehézséggel lehet tűrhető nyomást végezni; azonban a jól enyvezett, kemény és erősen szatinírozott papírokra csak ügyes gépmester tud kifogástalanul nyomni, de utóbbi esetben is csak sok idővesztéssel és fáradsággal tudjuk ezt elérni.

Nem kevésbé van befolyással az is az ilyen szedéssel készült munkáknál, hogy a papíros porzik-e vagy sem. Ha jól simított papírosra nyomunk, úgy csak az erős nyomás ront a nyomtatvány kifogástalanságán (ilyen esetben a nagyobb nyomdák hidraulikus préssel segítenek e bajon), de a porzó papíroknál még a formák gyakori mosása is feltartóztatja a gyorsabb munkálkodást.

De nemcsak a papíros simítása, enyvezése, tehát puhasága vagy keménységére kell tekintettel lenni az egyengetésnél, hanem a papíros vastagsága vagy vékony volta is szerepet játszik és csak gyakorlott, ügyes gépmester tud Linotype-szedésről kifogástalanul nyomni.

Csak több évi gyakorlattal lehet amaz akadályokat és nehézségeket leküzdeni, amelyek a Linotype-gép szedésénél és annak nyomásánál mutatkoznak, s mindenkor nagy figyelem kívántatik a szedőtől, gépmestertől, hogy jó munkát végezzenek.

Most áttérek egy másik gépre, a Monotype-ra. E gép két részből áll: egy billentyűs szerkezetű szedőgépből és egy egyes betűket produkáló öntőgépből. Egészségi szempontból itt a szedőgép teljesen kifogástalan, mivel a szedőnek csak kopogtatnia kell a billentyűket, mint bármely írógépen, s gázzal, ólommal és egyéb anyaggal semmi dolga sincsen.

Levegőnyomás segítségével a gépen alkalmazott pálcátükkal átlukasztja a papírtekercset, amely papírtekercs az öntőgépre alkalmazva, az öntőgép mozgásba hozásakor önműködőleg kiönti a megszedett szöveget. Újságszedéshez — nézetem szerint — a Monotype kevésbé alkalmas, mivel az öntőgép rendkívül komplikált szerkezeténél fogva sok fennakadást, kellemetlenséget okoz és sok időbe kerül az is, ha betűfajt kell változtatni. Például, ha petit helyett borgiszt kell öntenie a gépnek, úgy egy órai vesztéssel folytatható csak a munka, mivel ennyi időbe kerül a gép átalakítása. Viszont az öntőgépnél, szerkezeténél s rendkívüli gyors működésénél fogva, gyakoriak az apró részeknél a törések, s ezek kijavítása vagy kicserélése is sok időfecsérlést jelent.

Végére gyakran előfordul, hogy a matricafornánál az öntés nem megfelelő egységek szerint történik, vagy pedig valamely kisebb-nagyobb géprész meglazul; ekkor az öntőgép érthetetlen „volapük“ szedést produkál. Ha pedig a szedő vigyázatlan, s olyan papírtekercset használ, amelynek szélei nincsenek jól perforálva, s e perforálás nem egyezik a szedőgépen két oldalt alkalmazott fogazattal, úgy értéktelen betütömeget önt ki az öntőgép, s így a szedés és öntés használhatatlan. De ha mindezeket megállapítottam, el kell ismernem, hogy a Monotype gépen szedett tabellához felhasználandó szám- vagy egyéb szedés (beleértve művek, lapok és egyéb kompressz munkák szedését is) fölötté áll bármely szedőgép által készített szedésnek. Ha jó, gyakorlott öntő van az öntőgépnél: tiszta, kifogástalan szedést kapunk, amely főleg akkor fejlődik ki legjobban, ha a nyomdának sok táblázatszedési munkálata van. A táblázatoknak különösen számszedését, oldal- és fejrova- taít bámulatos precizitással lehet e gép segítségével elkészíteni. Egyen- letes beosztás, kifogástalan nyomtatás, szép munka könnyen elérhető e szedőgéppel, ha a szedő és öntő kellő körültekintéssel és gondossággal dolgozik.

A szedőtől föltétlen figyelem követelendő, mert különben gyakori a kihagyás, vagy dupla szedés. Ha azonban a szedő mindez erényekkel rendelkezik, gyönyörű munkát végezhet e gépen, különösen ami a táblá- zatos szedést illeti. Itt meg kell említenem, hogy a szedő „nem látja amit szed“. Ez t. i. úgy értendő, hogy a szedés folyamata alatt csak papirost lyukaszt, s így csak emlékezet után szed, tehát éber, fokozott gondossággal kell dolgoznia. A gépmesternek egyengetéskor kevés baja van a szedéssel, csak a „spiszek“ zavarják a gyors nyomási munkát némileg, mint mindig, mikor teljesen új betűanyagot szedünk.

A Monotype által öntött betűket lehet többször is használni, de nem ajánlatos, sőt nem is szükséges, mivel az öntőgéppel mindig önthetünk annyi betűanyagot magunknak, amennyire szükségünk van.

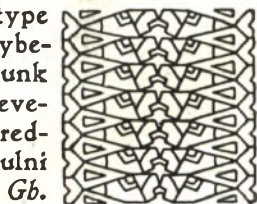
A fővárosban egy-két helyen használatban vannak még a Typograph szedőgépek. Itt a kezelhetőség és a nagy fáradsággal járó munkafolyamat nehezíti meg a produkció gyorsaságát. Szintén soröntő gép, ugyanazon hibákkal, mint a Linotype gép, de annak előnyei nélkül.

A Monoline gépekről majd csak ezután tudunk magunknak bővebb információkat szerezni, mivel még alig két-három hete vannak a Pester Lloydnál használatban.

Végeredményül tehát meg lehet állapítani azt, hogy a szedőgépek nálunk a lassúbb átmenet folytán nem is voltak romboló hatással a munkanélküliségre. A szedőgépek mellett alkalmazottak jobb megél- hetést biztosítottak maguknak, s a szedőgépek rentabilitása a nagy üzem- költségek mellett problematikus. Véleményem szerint tehát csak gyorsabb, de nem olcsóbb munkát lehet előállítani szedőgépeken, ami ujságnom- dáknban fontos körülmény. Ujságszedéshez a Linotype, művek és táblá- zatos munkák szedéséhez a Monotype

szedőgépek beszerzése ajánlatos. Egybe- vetve mindent: a szedőgépek nálunk a munkásnak jobb megélhetést s keve- sebb munkaidőt (főleg a lapoknál) ered- ményeztek, s így nincs okunk búsulni a vaskolléga térfoglalásán.

Gb.